

УДК 78.087.68.02.071.2/3:378.016

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vas.27.2025.136-149>

СИНЕРГІЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН І МЕТОДИКИ РОБОТИ З ХОРОМ

Василь ЧУЧМАН

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5076-7427>

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра музикознавства та хорового мистецтва,
вул. Валова, 18, Львів, Україна, 79008
e-mail: vasyi.chuchman@lnu.edu.ua*

Мар'яна ФЕРЕНДОВИЧ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7256-6535>

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра музикознавства та хорового мистецтва,
вул. Валова, 18, Львів, Україна, 79008
e-mail: maryana.ferendovych@lnu.edu.ua*

Проаналізовано форми й методи взаємодії теорії та практики в процесі вивчення методики викладання хорових дисциплін і методики роботи з хором – освітніх компонентів, що дає підстави проводити педагогічну діяльність у закладах спеціалізованої мистецької освіти. Зосереджено увагу на методологічних аспектах викладання практичної роботи з хором, диригування, читання хорових партитур, хорознавства та аранжування. Визначено передумови вивчення цих навчальних дисциплін, основні методологічні парадигми та принципи їх викладання. Наголошено на обов'язковому апелюванні до індивідуальних практичних навичок і виконавського досвіду здобувачів освіти.

У процесі аналізу форм і методів вивчення дисципліни “Методика роботи з хором” акцентовано на тому, що у комплексі компонентів освітньо-професійної програми “Хорове диригування”, яка реалізується на кафедрі музикознавства та хорового мистецтва Львівського національного університету імені Івана Франка, “Методика роботи з хором” тісно пов'язана з дисципліною “Хоровий клас та практична робота з хором”. Наголошено, що методи моделювання ситуації й особистого практичного показу є пріоритетними для формування та розвитку професійно-особистісних якостей майбутніх хормейстерів.

Навчальну дисципліну “Диригування” розглянуто як головну профілюючу освітню компоненту в процесі виховання диригента-хормейстера. З'ясовано, що

основним аспектом в опануванні молодим хормейстером мануальної диригентської техніки є обов'язкове врахування специфіки хорового звукоутворення, а також передбачено забезпечення виклику таких психо-фізіологічних процесів та емоційних станів, завдяки яким досягнуто виразність співу та оптимального застосування засобів вокально-хорової техніки.

Стверджено, що читання хорових партитур як засіб для самостійного опанування нотного тексту хорового твору шляхом його програвання на фортепіано розвиває диригентську уяву студента, а наявність вокально-слухового досвіду допомагає наслідувати хорове звучання в процесі гри партитури на інструменті. Зазначено методи вдосконалення навичок читання партитур під час самостійної роботи студента та проходження ним хорової практики в дитячих і аматорських хорах.

Головним завданням навчальної дисципліни “Хорознавство” визначено трансляцію теоретичних знань про хор, його специфіку та виконавські можливості, а також відомості про історію хорового мистецтва, виконавські традиції, творчість відомих хорових колективів та видатних диригентів. Акцентовано, що комплекс спеціалізованих знань, завдяки якому уможливується аналітична складова процесу диригування і забезпечується його функціонування як осмисленого творчого акту, є необхідною теоретичною основою для формування диригента-хормейстера.

Методика викладання курсу “Аранжування” покликана допомогти майбутньому музиканту-педагогу вирішувати повсякденні репертуарні потреби, глибше проникати в зміст і фактуру музичних творів та переконливіше інтерпретувати музику. З'ясовано, що практика аранжування значно підвищує творчий потенціал музиканта та задовольняє внутрішню потребу самовираження.

Ключові слова: хорове мистецтво, хорова методика та педагогіка, практична робота з хором, диригування, читання хорових партитур, хорознавство, аранжування.

Постановка проблеми. Всебічною фаховою підготовкою диригента-хормейстера та диригента-педагога в сучасних умовах передбачено синергію багатьох аспектів і чинників, зокрема гнучку та комплементарну взаємодію теорії та практики, дослідництво та креативність, вивчення історичних традицій та опанування сучасних трендів і технологій. Найвагомішим фактором формування молодих хормейстерів у закладах мистецької освіти є, безперечно, якісне творче хорове середовище, в якому вони набувають практичних вокально-ансамблевих навичок, отримують слуховий та емоційний досвід реального хорового звучання, мають можливість спостерігати за роботою диригентів-професіоналів, аналізувати та переймати їхні методи роботи, наслідувати диригентську манеру та виконавсько-інтерпретаторський стиль. Видатний український хоровий диригент Павло Муравський вважав, що “хоровий колектив вищого музичного закладу має бути на дуже високому виконавському рівні й для всіх випускників має залишитися основним взірцем і прикладом для власної хормейстерської роботи” [20], а засновник Одеської хорової школи Костянтин Пігров стверджував: “Виховання хорового диригента можна здійснити через хор і тільки через хор. Тут майбутній хормейстер повинен навчитися того, що сам згодом вимагатиме від хору. Він набуде навичок висококваліфікованого співака-ансамбліста, поєднавши знання теорії з практикою” [21, с. 114]. Таким чином, у вихованні хорового диригента-практика та диригента-педагога велику роль відіграє особистий творчий досвід

і ґрунтовна теоретична підготовка, що, з одного боку, постає передумовою для проведення практичної діяльності, а з другого – дає змогу осмислювати, структурувати та систематизувати власні знання та емпіричний досвід, щоб передавати їх іншим. Серед профільюючих навчальних дисциплін, завдяки яким визначається кваліфікація диригента-хормейстера як педагога, є зокрема, методика викладання хорових дисциплін і методика роботи з хором.

Мета статті – визначити форми та методи взаємодії теоретичної та практичної компонент у процесі вивчення методик роботи з хором і викладання хорових дисциплін: практичної роботи з хором, диригування, читання хорових партитур, хорознавства та аранжування. Методологією цієї статті передбачено поєднання історичного, музикознавчого, хорознавчого, системно-аналітичного, компаративного та емпіричного методів дослідження.

Аналіз попередніх досліджень. Джерельною базою цієї статті є праці, в яких висвітлено широкий спектр питань взаємодії теорії та практики в хоровому виконавстві та освіті. Їх можна умовно поділити на три групи: мемуарна та навчально-методична спадщина видатних педагогів і практиків українського диригентсько-хорового мистецтва, зокрема: Євгена Вахняка [5], Петра Горохова та Дмитра Загрецького [9], Миколи Колесси [13], Павла Муравського [3; 20], Костянтина Пігрова [21; 19] та ін.; наукові праці та статті, присвячені проблематиці синтезу теорії та практики в музичному виконавстві та освіті Анатолія Мартинюка [17], Вікторії Воскобойнікової [6], Олександра Віла-Боцмана [7], Тетяни Молчанової [18] та ін.; освітньо-професійні програми, навчальні плани, методичні рекомендації, робочі програми та силабуси начальних дисциплін диригентсько-хорового спрямування закладів вищої музичної освіти. Також автори статті керуються власним досвідом викладання диригентсько-хорових дисциплін і вищезазначених методик на бакалаврській освітньо-професійній програмі “Хорове диригування”, що реалізовується на кафедрі музикознавства та хорового мистецтва факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка. Докладніший аналіз вищезазначених та інших праць подано у відповідному контексті основного тексту цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Мета навчальної дисципліни “Методика роботи з хором” полягає в опануванні, систематизації й закріпленні знань в царині диригентсько-хорової діяльності. Вивчення курсу спрямоване на оволодіння теоретико-методологічними основами вокально-хорової роботи, формування інтелектуально-художнього розвитку та виконавсько-педагогічних якостей майбутніх фахівців з хорового диригування. Отже, важливо, щоб до викладання зазначеної навчальної дисципліни було залучено висококваліфікованого диригент-практика і, водночас, педагога з вагомим диригентсько-виконавським та організаційним досвідом. Зокрема, особливого значення набуває його здатність логічно структурувати власні професійні знання й навички для лаконічного і послідовного викладу студентам.

У комплексі компонентів освітньо-професійної програми “Хорове диригування”, яка реалізується на кафедрі музикознавства та хорового мистецтва Львівського національного університету імені Івана Франка,

“Методика роботи з хором” тісно пов’язана з дисципліною “Хоровий клас та практична робота з хором”. Така взаємодія теоретичного і практичного навчання є не випадковою, а цілком осмисленою і виправданою з огляду на позитивні результати освітньої діяльності здобувачів.

Засвоєння курсу досягнуто лекційним викладенням тем та їх практичним поглибленням. У межах практичного навчання передбачено різноманітні форми та самостійну роботу студентів. Для підготовки усної відповіді, що сприяє закріпленню, розширенню та деталізації теоретичного матеріалу, пропонують навчально-методичну та дослідницьку літературу з питань методики роботи з хором, методичних систем та художньо-методичних принципів диригування колективом. Суттєвим для розуміння теоретичних положень є застосування методу моделювання ситуації, під час якого студенти залучені до спільного аналізу та пошуку рішень. Значення такого методу посилюється під час безпосереднього спілкування студента з вокальним колективом, зокрема в процесі репетиційної роботи з хоровим класом. У цьому контексті пізнавальним є дослідження Інни Коваленко, яке полягає в опитуванні викладачів диригентсько-хорових дисциплін Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та Ізмаїльського державного гуманітарного університету щодо використання методів і форм роботи для формування та розвитку професійно-особистісних якостей майбутніх вчителів музики. Завдяки експерименту 63 % викладачів надали перевагу методу створення проблемних ситуацій [12, с. 92].

“Методикою роботи з хором” передбачено ілюстративне проведення практичних завдань. Демонстрація практичної роботи дає змогу студентам оволодіти методами хорового співу, апробувати власні хормейстерські вміння та навички. Серед них важливе місце посідає метод особистого показу. Його освоєння відбувається шляхом виконання низки завдань, пов’язаних з елементами вокально-хорової звучності: вокально-інтонаційні та фонетичні вправи, інтонування ступенів ладу, інтервалів, тризвуків, септакордів тощо.

Методи моделювання ситуації й особистого практичного показу є пріоритетними в осмисленні диригентсько-виконавських труднощів на різних етапах засвоєння хорового твору, зокрема під час проведення аналізу взірців хорової музики та підготовки орієнтовного плану вивчення хорової партитури.

Метою вивчення курсу “Методика викладання хорових дисциплін” є підготовка студента до проведення педагогічної діяльності в спеціалізованих закладах мистецької освіти. З широкого переліку хорових дисциплін зосередимо увагу на найголовніших: диригуванні, читанні хорових партитур, хорознавстві та аранжуванні. Зазначимо, що вивчення цих спеціалізованих музичних дисциплін є неможливим без загальної музично-теоретичної підготовки та хоча б початкового хорового виконавського досвіду. Головною методологічною парадигмою викладання хорових дисциплін є індивідуальний підхід, обумовлений відмінністю особистих природних здібностей здобувачів, рівнем їхньої загальної музично-теоретичної підготовки та практичного досвіду, а також фізіологічними, психологічними та іншими індивідуальними особливостями. Дотримання принципу доступності та послідовності

забезпечить безперервний і логічний перехід від одного етапу навчання до наступного, від простішого до складнішого.

Навчальна дисципліна “Диригування” є основною профілюючою освітньою компонентою у вихованні диригента-хормейстера, яка, подібно до занять з хору, містить елементи всіх інших диригентсько-хорових предметів. Під час індивідуальних уроків майбутні диригенти опановують навички мануальної диригентської техніки на кращих зразках хорової літератури, навчаються працювати з нотним текстом і самостійно вивчати хорову партитуру за допомогою фортепіано та власного голосу, всебічно аналізувати хорові твори в музично-теоретичному, хорознавчому та диригентсько-виконавському ракурсах, опрацьовувати методологічні стратегії репетиційної роботи та концертну роботу. Диригування є таким самим видом музично-виконавського мистецтва, як і гра на музичному інструменті, а опанування цим мистецтвом передбачає виконання численних завдань у конкретній логічній послідовності – як постановки диригентського апарату, тактування схем і засвоєння техніки виконання афтактів, так і осмислення драматургії музичного твору та створення варіантів виконавської інтерпретації.

Найбільш уживаним і універсальним підручником з диригування є праця Миколи Колесси “Основи техніки диригування” [13]. Методика викладання цієї індивідуальної навчальної дисципліни в кожного викладача є унікальною, базованою головним чином на особистому творчому досвіді. Проте кожна індивідуальна методика мусить відповідати загальним вимогам освітніх стандартів, навчальних програм та інших нормативних документів. Однією зі спроб структурувати зміст і форми навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення хорового диригування з висвітленням аспектів інноваційних підходів є навчальний посібник Людмили Костенко та Людмили Шумської [15].

Дуже важливо, щоб опанування кожного елементу мануальної диригентської техніки відбувалося з урахуванням вокально-технічних і образно-емоційних особливостей хорового звучання. Руки хорового диригента повинні не лише інформувати хористів про тактовий розмір, темп, штрихи, динаміку тощо, а й “допомагати співати”. Своїми діями хоровий диригент мусить вміти “спровокувати” такі емоційні стани та психо-фізіологічні процеси, які якнайкраще підготують виразний спів, сприятимуть найбільш ефективному застосуванню засобів вокально-хорової техніки. Молодий диригент повинен вчитися не лише констатувати, що і коли треба заспівати, а й замислюватися над тим, як саме це потрібно зробити, якою атакою, штрихом, динамікою, тембром, в якому фразовому контексті тощо. Водночас обов'язковою є апеляція до індивідуальних вокальних навичок, слухового та виконавського досвіду молодих музикантів. У диригентському класі майбутній диригент вчиться на своїй уяві, а педагог і концертмейстер повинні всіляко сприяти формуванню цієї уяви, кристалізація відбувається під час диригування реальним хором на практиці.

“Читання хорових партитур” є суто практичною навчальною дисципліною, спрямованою на здобуття навичок самостійного опанування нотного тексту хорової партитури шляхом її програвання на фортепіано. Рівень

володіння фортепіано є важливою передумовою успішного засвоєння навичок читання партитур. Методологію вивчення цієї навчальної дисципліни викладено у багатьох посібниках, зокрема в підручнику Володимира Савчука та Лідії Шегди [27]. Дидактичним матеріалом для цієї дисципліни можуть слугувати твори, які виконують навчальний хор чи хоровий клас, вивчають на уроках з диригування, опрацьовують в рамках хорової навчальної, виробничої чи педагогічної практики. Вміння читати партитуру дає змогу швидше опановувати текст музичного твору та отримати уявлення про його цілісне звучання. Однак щоб виконання партитури на фортепіано було якомога більш наближеним до хорового звучання, лише навичок гри на інструменті та читання з листа недостатньо, потрібен практичний хоровий досвід – слуховий, виконавський та диригентський. Тут, як і в диригуванні під фортепіано, велику роль відіграє уява. Для розвитку диригентської уяви рекомендовано почергово проспівувати кожен голос партитури, програваючи на фортепіано інші. Дуже добре вдосконалюються навички читання партитур під час хорової практики в дитячих і аматорських хорах. Зазвичай на такі практики до одного хорового колективу скеровують двох або трьох студентів. На етапі розучування хорових партій один студент може виконувати функції диригента, керуючи робочим процесом, а інший – функції концертмейстера, підіграваючи окремі партії чи фрагменти партитури на фортепіано. Така взаємодія дає добрі результати як для практикантів, які вдосконалюють свої вміння і набувають досвіду, так і для хору, адже збільшується ефективність репетиційної роботи.

Навчальна дисципліна “Хорознавство” має на меті дати здобувачам вичерпні теоретичні знання про хор, хорові голоси, їхню специфіку та виконавські можливості, закономірності інтонування інтервалів та акордів, види хорового ансамблю тощо. Також у рамках цього курсу здобувачів знайомлять з історією хорового мистецтва, регіональними та загальнонаціональними виконавськими традиціями, творчим шляхом відомих хорових колективів і видатних диригентів, якщо для цього не передбачено окремих навчальних дисциплін. Такий комплекс спеціалізованих знань має бути використаний як теоретична основа для практичних курсів, таких як “Хор” і, особливо, “Диригування”, адже якісне диригентське опрацювання кожної партитури передбачає її загальний музично-теоретичний, вокально-хоровий і диригентсько-виконавський аналіз. Без аналітичної складової процес навчання диригуванню може бути сприйнятий як бездумне мануальне наслідування. Завдяки детальному та всебічному аналізу хорового твору під менторським наглядом досвідченого педагога кожному ауттакту, кожному жесту надається змістовна вага, а диригування формується як осмислений творчий акт. Якщо під час репетицій хору та уроків диригування, різноманітні хорознавчі аспекти стосуються, відповідно, змісту виконуваних творів, то під час хорових групових лекцій з хорознавства зазначені знання повинні бути структуровані, систематизовані та послідовно викладені.

Найновішим систематизованим навчальним посібником з хорознавства є праця Олени Коломоєць [14]. Настільною книгою кожного педагога-хормейстера досі залишається праця Костянтина Пігрова [21], а її логічним доповненням є збірник методичних матеріалів, нарисів і статей “Одеська

хорова школа” [19]. Для ознайомлення з творчою лабораторією видатних українських диригентів і хорових колективів рекомендуємо праці Ольги Бенч [3], Михайла Головащенко [8], Ганни Карась [11], Анатолія Лашенка [16], а також статті Мар'яни Ферендович [23; 24; 25; 26], Василя Чучмана [28; 29] та ін.

Аранжування є невід'ємною складовою повсякденної практики музиканта-педагога, який керує навчальним музичним колективом і має сталу потребу адаптовувати або створювати партитури для конкретного виконавського складу з урахуванням його специфіки, технічних і творчих можливостей. Для засвоєння методики викладання аранжування важливі такі передумови: слуховий досвід і практичні виконавські навички співу в хорі або ансамблі; загальна музично-теоретична підготовка (теорія музики, гармонія, аналіз музичних форм тощо); знання спеціалізованих музичних дисциплін (хорознавство, диригування, читання партитур); хоча б мінімальний особистий досвід створення аранжувань.

Викладання навчальної дисципліни “Аранжування” бажано проводити у формі індивідуальних навчань, як це заведено в музичних коледжах і академіях. Проте в деяких освітніх закладах вивчення аранжування відбувається у груповій лекційно-практичній формі. В обох випадках потрібно брати до уваги індивідуальні особливості кожного студента, його виконавський досвід, рівень теоретичної підготовки, особисті якості і практичні потреби. Традиція виконувати кращі студентські аранжування навчальними хоровими колективами є потужним стимулом і мотиватором для аранжувальників-початківців.

У вивченні курсу “Аранжування” передбачене поступове наростання складності творчих завдань. На конкретних прикладах студенти навчаються: перекладати твори з одного типу хору для іншого способами: транспозиції, шляхом переміщення середніх голосів, та мішаним (комбінованим); перекладати хорові твори зі спрощенням, ускладненням фактури; адаптувати вокально-інструментальні та інструментальні твори для виконання хором зі супроводом або хором *a cappella*; опрацьовувати народні та оригінальні (авторські) мелодії для хору. При цьому вивчають передумови застосування кожного способу перекладу чи аранжування, їхні характерні особливості, переваги та недоліки.

Аранжувальнику-початківцю потрібно донести важливість почуття міри у застосуванні своїх знань. Зокрема, не варто використовувати весь арсенал виразових засобів у гармонізації простої, невибагливої мелодії. Аранжування не повинне сприйматися як завдання з гармонії, будь-яка його складність має бути виправданою та застосованою з урахуванням особливостей конкретного музичного твору та виконавських можливостей виконавського колективу, для якого його створюють. Дуже часто робота аранжувальника-початківця під час програвання на фортепіано звучить гармонічно насичено і виразно, а в “живому” хоровому виконанні не створює такого враження через невдало підібрану тональність, несприятливі теситурні умови, незручне голосоведення тощо.

Під час навчання бажано користуватись традиційним способом запису партитури – простим олівцем у нотному зошиті. Дуже важливо водночас проспівувати кожен хоровий голос і програвати на фортепіано всю партитуру. Також бажано, щоб студенти опанували одну із комп'ютерних програм для набору нот, яких (як безкоштовних, так і платних) у мережі Інтернет є доволі багато. У цих програмах є функція озвучення (програвання) написаного. За їхньою допомогою можна створювати друковані партитури, поголосники, а також звукові файли для використання з ознайомчою та дидактичною метою.

У контексті вивчення курсу “Аранжування” важливо наголосити на деяких етичних моментах, пов'язаних із академічною доброчесністю, а саме: кожна студентська робота має бути належно оформлена і містити максимальну інформацію про мелодію чи оригінальну партитуру, яка стала джерелом аранжування, а також відомості про авторів музики та літературного тексту тощо.

У списку літератури для вивчення курсу аранжування повинні міститись збірки хорових творів українських і зарубіжних композиторів як взірці для наслідування і, водночас, матеріал для практичних письмових завдань. Базовими підручниками з аранжування є вже згадані праці Є. Вахняка [5], П. Горохова і Д. Загребського [9], а також навчальні посібники Романа Долчука [10] та Рубена Толмачова [22]. Взірцями аранжувань для дитячого хору можуть слугувати численні обробки Юрія Антківа [1; 2].

Висновки. Вивчення навчальних дисциплін “Методика роботи з хором” і “Методика викладання хорових дисциплін” надає здобувачам вищої освіти – майбутнім диригентам-хормейстерам – можливість проводити педагогічну діяльність у закладах спеціалізованої мистецької освіти. У переліку хорових дисциплін особливу увагу приділено диригуванню, читанню хорових партитур, хорознавству та аранжуванню.

Важливими передумовами для опанування зазначених методик є ґрунтовна музично-теоретична підготовка, знання спеціалізованих хорових дисциплін та виконавський практичний досвід. Головною методологічною парадигмою викладання хорових дисциплін є індивідуальний підхід, а також дотримання принципу доступності та послідовності – від простішого до складнішого.

Опанування “Методики роботи з хором” здійснюється під керівництвом висококваліфікованого диригента-практика та досвідченого педагога, здатного структурувати власні професійні знання й навички для лаконічного і послідовного викладу студентам. Тісний взаємозв'язок навчальних дисциплін “Методика роботи з хором” і “Хоровий клас та практична робота з хором” забезпечує взаємодію теоретичного та практичного навчання, що сприяє досягненню позитивних результатів. Пріоритетними для осмислення диригентсько-виконавських труднощів на різних етапах засвоєння хорового твору вважають методи моделювання ситуацій та особистого практичного показу.

“Диригування” визначено як основну профілюючу освітню компоненту у вихованні диригента-хормейстера, в якій охоплено елементи всіх інших диригентсько-хорових дисциплін. Важливим аспектом опанування мануальної

диригентської техніки вважають вокально-технічні й образно-емоційні особливості хорового звучання, уміння “провокувати” емоційні стани та психофізіологічні процеси, що сприяють найбільш виразному співу та ефективнішому застосуванню засобів вокально-хорової техніки. Водночас обов’язковою залишається апеляція до індивідуальних вокальних навичок, слухового та виконавського досвіду здобувача.

“Читання хорових партитур” використовують як засіб для самостійного опанування нотного тексту хорового твору шляхом його програвання на фортепіано. Завдяки слуховому, виконавському та диригентському практичному досвіду здобувачем максимально наслідуються хорове звучання під час виконання партитури на фортепіано. Взаємодія теорії та практики на дидактичному рівні забезпечується передусім завдяки репертуару – читання творів, що виконує хор, вивчають на навчаннях із диригування, опрацьовують в рамках хорової практики. Розвиток диригентської уяви досягається шляхом почергового проспівування кожної хорової партії з паралельної гри на фортепіано всіх інших голосів партитури. Вдосконалення навичок читання партитур забезпечується виконанням функцій концертмейстера під час хорової практики в дитячих і аматорських хорах.

“Хорознавство” покликане дати здобувачам освіти вичерпні теоретичні знання про хор, його специфіку та виконавські можливості, а також інформацію з історії хорового мистецтва, відомості про виконавські традиції, творчість хорових колективів і диригентів. Такий комплекс спеціалізованих знань розглядають як теоретичну основу для професійного зростання диригента-хормейстера, де забезпечується аналітична складова процесу диригування та формується умова для осмисленого творчого акту.

За допомогою методикою викладання курсу “Аранжування” забезпечується можливість швидкого вирішення музикантом-педагогом повсякденних репертуарних завдань. Навички аранжування підвищуються, виконавсько-інтерпретаторський потенціал музиканта-педагога розвивається, забезпечується глибше проникнення у зміст, фактуру і образну сферу музичного твору, виявляються додаткові нюанси, а музика інтерпретується більш виразно та переконливо. Крім того, вивчення аранжування сприймається як засіб задоволення внутрішньої потреби самовираження творчої особистості, яка прагне синергії теорії та практики.

Список використаної літератури та джерел

1. Антків М., Антків Ю. Хорове сольфеджіо. Львів : СП “БаК”, 1997. 124 с.
2. Антків Ю. Колядки та щедрівки для однорідного та мішаного хорів. Львів, 2013. 140 с.
3. Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя. Київ : Дніпро, 2002. 664 с.
4. Бенч-Шокало О. Г. Український хоровий спів: актуалізація звичаєвої традиції : навч. посібник. Київ: Ред. журнал “Український Світ”, 2002. 440 с.
5. Вахняк Є. Хорове аранжування. Київ : Музична Україна, 1977. 72 с.

6. Воскобойнікова В. Баланс теорії та практики у системі підготовки диригентів-хормейстерів на межі ХХ–ХХІ ст. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич : Вид. дім “Гельветика”, 2022. Вип. 47, Т. 1. С. 83–88.

7. Віла-Боцман О. Модернізація фахової підготовки хормейстерів: виклики та можливості в умовах глобальних трансформацій. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія : Музичне мистецтво*. 2024. № 7 (2). С. 158–169.

8. Головащенко М. Феномен Олександра Кошиця. Київ : Музична Україна, 2007. 588 с.

9. Горохов П., Загрецький Д. Хорове аранжування. Вид. 2. Київ : Музична Україна, 1982. 128 с.

10. Долчук Р. Хорове аранжування : навч. посібник. Івано-Франківськ : Плай, 2008. 383 с.

11. Карась Г. В. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття : монографія. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. 1164 с.

12. Коваленко І. Методика формування професійно-особистісних якостей майбутніх учителів музики в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін : дис... канд. мистецтвознав. : 13.00.01 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ : 2008. 210 с.

13. Колесса М. Основи техніки диригування. Вид. 2. Київ : Муз. Україна, 1973. 200 с.

14. Коломоець О. М. Історія та теорія українського хорового мистецтва : навч. Посібник. Дніпро : Ліра, 2023. 288 с.

15. Костенко Л., Шумська Л. Методика викладання хорового диригування : навч. Посібник. 2-ге вид., доповн. та переробл. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 145 с.

16. Лашенко А. З історії київської хорової школи. Київ : Музична Україна, 2007. 200 с.

17. Мартинюк А. Диригентсько-хорова освіта в музичній культурі України другої половини ХХ століття : автореф. дис... канд. мистецтвознав. : 17.00.01 / А. К. Мартинюк ; Харків держ. акад. культури. Харків, 2001. 20 с.

18. Молчанова Т. Ефект синергії у спільному виконавському процесі. *Вісник КНУКіМ. Серія : Мистецтвознавство*. Музичне мистецтво, 2021. Вип. 44. С. 79–85.

19. Одеська хорова школа: методичні засади, творчі портрети, невідомі діалоги : зб. метод. матеріалів, нарисів, статей / авт. кол. : К. К. Пігров, Л. М. Бутенко, І. П. Верді [та ін.] ; упоряд. та відп. ред. Є. М. Бондар ; наук. конс. О. І. Самойленко. Одеса : Астропринт, 2021. 444 с.

20. Павло Муравський: Мій мистецький метод. URL: <https://pavломuravskyi.com/pavlo-muravskij-mij-mysteczkyj-metod.html> (дата звернення: 10.10.2025).

21. Пігров К. Керування хором. Вид. 2. Київ : Держ. вид-во образотвор. мистецтва і муз. л-ри., 1962. 202 с.

22. Толмачов Р. Хорове аранжування та вільна обробка : навч. посібник. Вінниця : Нова книга, 2011. 168 с.

23. Ферендович М. Диригент Омелян Плешкевич у хоровому русі Львова тридцятих років ХХ століття. *Українська музика*. Львів, 2016. Ч. 2 (22). С. 54–59.

24. Ферендович М. Невідомий мистець – диригент Іван Охримович. *Lwowsko-Rzeszowskie zeszyty naukowe=Львівсько-Ряшівські наукові зошити: Sacrum i profanum w kulturze=Sacrum i profanum в культурі* / red. nauk. G. Grzybek, T. Дубровний. Lwów–Rzeszów=Львів–Ряшів, 2016. Т. 3. С. 73–78.
25. Ферендович М. Українські співочі товариства Львова та їх керівники (1900–1939 рр.). *Молодь і ринок*. Дрогобич, 2011. № 2 (73). С. 145–154.
26. Ферендович М., Пасічник В. “Галицький академічний камерний хор”: шлях до звершень. *Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство*. Львів, 2016. Вип. 17. С. 167–174.
27. Читка хорових партитур: навчально-методичний посібник / В. Я. Савчук, Л. В. Шегда. Івано-Франківськ : Фоліант, 2021. 196 с.
28. Чучман В. Диригентська школа Євгена Вахняка на тлі хорової культури України. *Музичне мистецтво і культура*. Одеса : Астропринт, 2018. Вип. 26. С. 246–262.
29. Чучман В. Диригентський почерк Євгена Вахняка. *Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство*. Київ : Міленіум, 2017. Вип. 2 (9). С. 263–269.
30. Ferendowycz M. До питання створення дидактичної літератури для хормейстерів Галичини на прикладі „Курсу для диригентів аматорських хорів” Осипа [Йосипа] Хомінського / W kwestii tworzenia literatury dydaktycznej dla chórmistrzów w Galicji na przykładzie „Kursu dla dyrygentów chórów amatorskich” Osypa [Józefa] Chomińskiego. *Musica Galiciana Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich. T. IV: Muzykologia lwowska i jej dziedzictwo: tradycje i terażniejszość (z okazji 110. rocznicy utworzenia Zakładu Muzykologii na Uniwersytecie Lwowskim)*. Rzeszów : Wydawnictwo uniwersytetu rzeszowskiego, 2025. S. 255–264.

References

1. Antkiv, M., Antkiv, Yu. (1997). *Khorove solfedzhio [Choral solfeggio]*. Lviv : SP “BaK” [in Ukrainian].
2. Antkiv, Yu. (2013). *Koliadky ta shchedrivky dlia odnorodnoho ta mishanoho khoriv [Christmas carols and New Year songs for homogeneous and mixed choirs]*. Lviv [in Ukrainian].
3. Bench, O. (2002). *Pavlo Muravskiyi. Fenomen odnogo zhyttia [Pavlo Muravskiyi. The Phenomenon of One Life]*. Kyiv : Dnipro [in Ukrainian].
4. Bench-Shokalo, O. (2002). *Ukrainskyi khorovyi spiv: aktualizatsiia zvychaievoi tradytsii [Ukrainian choral singing: actualization of customary traditions] : navchalnyi posibnyk*. Kyiv : Red. zhurn. “Ukrainskyi Svit” [in Ukrainian].
5. Vakhniak, Ye. (1977). *Khorove aranzhuvannia [Choral arrangement]*. Kyiv : Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
6. Voskoboinikova, V. (2022). *Balans teorii ta praktyky u systemi pidhotovky dyryhentiv-khormeisteriv na mezhi XX–XXI st. [Balance between theory and practice in the training of choir conductors at the turn of the 20th and 21st centuries]*. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current Issues of the Humanities*, 47, 1, 83–88 [in Ukrainian].

7. Vila-Botsman, O. (2024) Modernizatsiia fakhovoi pidhotovky khormeisteriv: vyklyky ta mozhlyvosti v umovakh hlobalnykh transformatsii [Modernization of professional training of choirmasters: challenges and opportunities in the context of global transformations]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Seriia: Muzychne mystetstvo – Bulletin of the Kyiv National University of Culture and Arts. Series: Musical Art*, 7 (2), 158–169 [in Ukrainian].

8. Holovashchenko, M. (2007). Fenomen Oleksandra Koshytsia [The phenomenon of Oleksandr Koshyts]. Kyiv : Muzychna Ukraina [in Ukrainian].

9. Horokhov, P., Zahretskyi, D. (1982). Khorove aranzhuvannia [Choral arrangement]. Ed. 2. Kyiv : Muzychna Ukraina [in Ukrainian].

10. Dolchuk, R. (2008). Khorove aranzhuvannia [Choral arrangement] : study guide. Ivano-Frankivsk : Plai [in Ukrainian].

11. Karas, H. (2012). Muzychna kultura ukrainskoi diaspory u svitovomu chasoprostori XX stolittia [The musical culture of the Ukrainian diaspora in the world time span of the 20th century]; monograph. Ivano-Frankivsk : Tipovit [in Ukrainian].

12. Kovalenko, I. (2008). Metodyka formuvannia profesiino-osobystykh yakosti maibutnykh uchyteliv muzyky v protsesi vyvchennia dyryhentsko-khorovykh dystsyplin [Methods for developing the professional and personal qualities of future music teachers in the process of studying conducting and choral disciplines] : Thesis of the candidate of pedagogical sciences. Kyiv [in Ukrainian].

13. Kolessa, M. (1973). Osnovy tekhniki dyryhuvannia [Basics of conducting technique]. Ed. 2. Kyiv : Muzychna Ukraina [in Ukrainian].

14. Kolomoiets, O. (2023). Istoriia ta teoriia ukrainskoho khorovoho mystetstva [History and theory of Ukrainian choral art] : study guide. Dnipro : Lira [in Ukrainian].

15. Kostenko, L., Shumska, L. (2019). Metodyka vykladannia khorovoho dyryhuvannia [Methods of teaching choral conducting] : study guide for master's students at higher education institutions. Ed. 2. Nizhyn : NDU im. M. Hoholia [in Ukrainian].

16. Lashchenko, A. (2007). Z istorii kyivskoi khorovoi shkoly [From the history of the Kyiv choir school]. Kyiv : Muzychna Ukraina [in Ukrainian].

17. Martyniuk, A. (2001). Dyryhentsko-khorova osvita v muzychnii kulturi Ukrainy druhoi polovyny XX stolittia [Conducting and choral education in the musical culture of Ukraine in the second half of the 20th century] : Abstract of the thesis of the candidate of art studies. Kharkiv [in Ukrainian].

18. Molchanova, T. (2021). Efekt synerhii u spilnomu vykonavskomu protsesi [The effect of synergy in the common Sykonavsky process]. *Visnyk KNUKiM. Bulletin of KNUKaA. Series: Art science. Musical art*, 44, 79–85 [in Ukrainian].

19. Odeska khorova shkola: metodychni zasady, tvorchi portrety, nevypadkovi dialohy [Odessa Choral School: methodological principles, creative portraits, non-random dialogues] : zbirnyk metodychnykh materialiv, narysiv, statei – collection of methodological materials, essays, articles / authors: Pihrov, K., Butenko, L., Verdi, I. [and others]; chief editor: Bondar, Ye.; scientific consultant: Samoilenko, O. Odesa : Astropynt [in Ukrainian].

20. Pavlo Muravskiy: Mii mystetskyi metod [Pavlo Muravsky: My artistic method]. <https://pavlomuravskiy.com/pavlo-muravskiy-mij-mysteczkij-metod.html> 10.10.2025 [in Ukrainian].

21. Pihrov, K. (1962). *Keruvannia khorom* [Choir direction]. Ed. 2. Kyiv : Derzh. vyd-vo obrazotvor. mystetstva i muz. lit. [in Ukrainian].
22. Tolmachov, R. (2011). *Khorove aranzhuvannia ta vilna obrobka* [Choral arrangement and free adaptation] : study guide. Vinnytsia : Nova knyha [in Ukrainian].
23. Ferendovych, M. (2016). *Dyryhent Omelian Pleshkevych u khorovomu rusi Lvova trydtsiatykh rokiv XX stolittia* [Conductor Omelyan Pleshkevych in the choral movement of Lviv in the 1930s]. *Ukrainska Muzyka*, 2 (22), 54–59 [in Ukrainian].
24. Ferendovych, M. (2016). *Nevidomyi mystets – dyryhent Ivan Okhrymovych* [Unknown artist – conductor Ivan Okhrimovich]. *Lwowsko-Rzeszowskie zeszyty naukowe: Sacrum i profanum w kulturze* / red. nauk. G. Grzybek, T. Dubrovnyi. Lwów–Rzeszów, 3, 73–78 [in Ukrainian].
25. Ferendovych, M. (2011). *Ukrainski spivochi tovarystva Lvova ta yikh kerivnyky (1900–1939 rr.)* [Ukrainian singing societies of Lviv and their leaders (1900–1939)]. *Molod i rynek – Youth and the market*, 2 (73), 145–154 [in Ukrainian].
26. Ferendovych, M., Pasichnyk, V. (2016). “Halytskyi akademichnyi kamernyi khor”: shliakh do zvershen [Galician Academic Chamber Choir: the path to success]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia mystetstvoznnavstvo – Bulletin of the Lviv University. Series of Arts Studies*, 17, 167–174 [in Ukrainian].
27. Savchuk, V., Shehda, L. (2021). *Chytka khorovykh partytur* [Reading choral scores] : teaching manual. Ivano-Frankivsk : Foliant [in Ukrainian].
28. Chuchman, V. (2018). *Dyryhentska shkola Yevhena Vakhniaka na tli khorovoi kultury Ukrainy* [Yevhen Vakhnjak's conducting school against the backdrop of Ukrainian choral culture]. *Muzychne mystetstvo i kultura – Music art and culture*, 26, 246–262 [in Ukrainian].
29. Chuchman, V. (2017). *Dyryhentskyi pocherk Yevhena Vakhniaka* [Yevhen Vakhniak conductor manner]. *Mizhnarodnyi visnyk: Kulturolohiia. Filolohiia. Muzykoznavstvo – International Bulletin: Cultural Studies. Philology. Musicology*, 2 (9), 263–269 [in Ukrainian].
30. Ferendowycz, M. (2025). *W kwestii tworzenia literatury dydaktycznej dla chórmistrzów w Galicji na przykładzie „Kursu dla dyrygentów chórów amatorskich” Osypa [Józefa] Chomińskiego. Musica Galiciana Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich. T. IV: Muzykologia lwowska i jej dziedzictwo: tradycje i terażniejszość (z okazji 110. rocznicy utworzenia Zakładu Muzykologii na Uniwersytecie Lwowskim)*. Rzeszów : Wydawnictwo uniwersytetu rzeszowskiego, 255–264 [in Ukrainian].

THE SYNERGY OF THEORY AND PRACTICE IN TEACHING CHORAL DISCIPLINES AND CHOIR METHODOLOGY

Vasyl CHUCHMAN

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Musicology and Choral Art,
18 Valova Str., Lviv, Ukraine, 79008
e-mail: vasyi.chuchman@lnu.edu.ua*

Maryana FERENDOVYCH

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Musicology and Choral Art,
18 Valova Str., Lviv, Ukraine, 79008
e-mail: maryana.ferendovych@lnu.edu.ua*

This article analyzes the forms and methods of interaction between theory and practice within the process of studying the methodology of teaching choral disciplines and choral conducting. These educational components provide the essential basis for pedagogical activity in specialized art education institutions. The focus is placed on the methodological aspects of teaching practical work with choirs, conducting, reading choral scores, choral studies, and arranging. The prerequisites for studying these academic disciplines alongside key methodological paradigms and principles of instruction are identified. Particular emphasis is placed on the mandatory appeal to the individual practical skills and performance experience of the students.

In the process of analyzing the forms and methods of studying the discipline "Methodology of Working with a Choir", it is established that within the curriculum of the "Choral Conducting" program at the Ivan Franko National University of Lviv, this subject is closely integrated with "Choir Class and Practical Work with a Choir". It is emphasized that situation modeling and personal practical demonstration are priority methods for the formation of the professional and personal qualities of future choir conductors.

The academic discipline "Conducting" is viewed as the central educational component in the training of a conductor-choirmaster. The study establishes that a key aspect in mastering manual conducting techniques is the mandatory consideration of choral sound production which involves evoking psycho-physiological processes and emotional states that contribute to expressive singing and the optimal use of vocal techniques.

Furthermore, reading choral scores is examined as a means of independently mastering musical texts by playing them on the piano, a process that develops the student's conducting imagination. The analysis indicates that vocal-aural experience helps to imitate choral sound during instrument play. The research further identifies methods for improving score-reading skills during independent work and choral practice in children's and amateur choirs.

The *main task* of the discipline "Choral Studies" is defined as the transmission of theoretical knowledge regarding choir specifics, performance capabilities, and the history of choral art. It is established that this complex of specialized knowledge provides the analytical component necessary for a meaningful creative act. Similarly, the "Arranging" course is designed to help future music teachers meet repertoire needs while gaining a deeper understanding of musical texture. The findings suggest that arranging significantly enhances a musician's creative potential and satisfies the inner need for self-expression.

Keywords: choral art, choral methodology and pedagogy, practical work with a choir, conducting, reading choral scores, choral studies, arranging.

Стаття надійшла до редколегії 30.10.2025 р.

Прийнята до друку 24.11.2025 р.

Опублікована 24.01.2026 р.